

**Επετειακή ομιλία του Δημάρχου Ιωαννίνων κ. Μωυσή Ελισάφ
που εκφωνήθηκε στον Καθεδρικό Ναό της πόλης των
Καλαβρύτων την 13^η Δεκεμβρίου 2022 από τον Δήμαρχο
Καλαβρύτων κ. Αθανάσιο Παπαδόπουλο λόγω απροόπτου
κωλύματος του πρώτου**

Η σφαγή των Καλαβρύτων ένα έγκλημα χωρίς όνομα

Κυρίες και Κύριοι

Επιτρέψτε μου πρώτα μια προσωπική εξομολόγηση:

Στην πρόσκληση του δημάρχου Καλαβρύτων να είμαι ο επίσημος ομιλητής στην ετήσια επέτειο της σφαγής των Καλαβρύτων, αν και αναμφίβολα ήταν συγκινητικά τιμητική για μένα, η πρώτη μου αντίδραση ήταν αρνητική.

Αποδέχτηκα όμως την πρόσκληση, και για αυτό επιτρέψτε μου να διευκρινίσω.

Η σφαγή των Καλαβρύτων ήταν ένα έγκλημα χωρίς όνομα. Ήταν ένα γεγονός, που καμιά γλώσσα δεν διαθέτει τον ανάλογο κώδικα ώστε να μετατραπεί σε πιστό αφήγημα, όπως απαιτεί μια επέτειος. Πολύ περισσότερο να γίνει αυτό από μένα ένα διάκονο των θετικών επιστημών. Θα ήταν ασυγχώρητη υπεροψία. Δεν ένιωσα συνεπώς ότι επιλέχτηκα ως ο κατάλληλος να αναστήσω με λόγια μια φρίκη που δεν έχει όνομα. Που η ίδια η γλώσσα είναι ανήμπορη να το εκφράσει.

Αισθάνθηκα όμως ότι και εγώ είμαι ένας από εκείνους τους επιζώντες που βίωσαν τον αναίτιο και απάνθρωπο αφανισμό όλων των δικών τους. Εκείνων που στη θλιβερή συνέχεια έμειναν επί ζωής να διαχειρίζονται μια καθημαγμένη και βαθιά τραυματική μνήμη, αν και ξέρουν ότι πάντα θα παραμένει अपαρασάλευτα αδιαχείριστη. Και αισθάνθηκα ομαίματος με όλους εκείνους τους ελάχιστους επιζώντες των Καλαβρύτων, αλλά και τους απογόνους τους. Και, όπως έλεγε ο Πλάτων, αν σε δάγκωσε φίδι συζήτησέ το με άλλους που επίσης τους έχει δαγκώσει. Και δέχτηκα την πρόσκληση.

Όμως, γνωρίζω από πρώτο χέρι, ότι κάθε απόπειρα ενός τιμητικού λόγου είναι μια αναγκαίοτητα. Και είναι αναγκαιότητα, γιατί αν δεν κατανοήσουμε ακριβώς το παρελθόν δεν θα μπορέσουμε να κατανοήσουμε ακριβώς ούτε το παρόν, αλλά ούτε και το μέλλον. Μια, έστω και στιγμιαία, απώλεια της μνήμης μας δεν θα μας εξέθετε μόνον στον κίνδυνο να ξαναβιώσουμε μια νέα φρίκη. Ταυτόχρονα θα μας συναριθμούσε και στους συνυπεύθυνους συντελεστές της. Λαοί που δεν θυμούνται αυτοκαταδικάζονται να οδεύουν στις ατραπούς της αβεβαιότητας. Αν θέλουμε να κερδίσουμε την ελπίδα ότι θα μπορέσουμε να βγούμε από το τούνελ αυτό θα πρέπει όλοι μαζί να ενσωματώσουμε στον συλλογικό τρόπο σκέψης την απόρριψη όλων εκείνων των στάσεων και συμπεριφορών που μας διαιρούν και να αναδείξουμε εκείνες τις αξίες και συμπεριφορές που μας ενώνουν. Η επιβίωσή μας συνεπώς στο έτσι κι αλλιώς αβέβαιο και θορυβώδες μέλλον μας εξαρτάται και από την πιστή αναβίωση του παρελθόντος. Εξάλλου το πιο αποτελεσματικό αντίδοτο στην αποτροπή των λαθών του παρόντος, αλλά και του μέλλοντος, είναι η διαρκής υπενθύμιση των λαθών του παρελθόντος.

Οι επέτειοι συνεπώς παραμένουν το ελάχιστο χρέος μας. Μπορούν να συμβάλλουν με τρόπο ώστε τα ιστορικά γεγονότα να μη καταλήγουν μόνο στα βιβλία των ιστοριών ως άσκηση μνήμης, ή σε αχρείαστη διέξοδο της αμηχανίας των ρητόρων, αλλά να είναι ο μάχιμος δρών της διαχείρισης του παρόντος. Κάτι που είναι ιδιαίτερα αναγκαίο σήμερα, που βιώνουμε μια πρωτόγνωρη και πολυεπίπεδη κρίση. Και που τα τύμπανα του πολέμου ξαναηχούν στον ορίζοντα. Και που ο άλλος αποξενώθηκε τόσο ώστε η κοινωνική συνοχή κινδυνεύει να καταλήξει σε ασύμπτωτα άτομα. Και που η σύγκρουση συνοδεύεται και από την παράκρουση μιας πυρηνικής ακόμη απειλής.

Όμως η φραστική ανάκτηση μιας επώδυνης μνήμης, είναι και μια δοκιμασία.

Και είναι δοκιμασία γιατί, όπως ήδη ανέφερα, ο ίδιος ο λόγος, καθώς επιχειρεί με πολυφορεμένες λέξεις, να ανακτήσει μια τραγωδία που για πρώτη φορά, άναυδη τη «φόρεσε» η Παγκόσμια Ιστορία, διατρέχει τον κίνδυνο με πολλή ευκολία να εκπέσει σε έναν θνησιγενή ρητορισμό και να αφήσει ανέγγιχτη την ουσία. Η σιωπή ίσως θα μπορούσε να αποδώσει καλύτερα το βαρύρροπο γεγονός των Καλαβρύτων αν δεν εξέπιπτε τόσο εύκολα στη νάρκη της λήθης. Και για το λόγο αυτό θα επιχειρήσω να μιλήσω για το γεγονός.

Θα ακολουθήσω όμως έναν διαφορετικό δρόμο προσέγγισης.

Καμιά ασθένεια σχεδόν ποτέ δεν συμπίπτει με τη διάγνωσή της. Το ίδιο θα έλεγα συμβαίνει και με τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα. Επιάζονται σε χρόνο μακρύ και προγενέστερο. Και μάλιστα αθόρυβα. Και συνήθως επιάζονται όχι με τις ενδείξεις του

ολέθρου. Αντίθετα μπορεί να ξεκινήσουν με την υπόσχεση μιας ευφορίας. Ωστε ο αιφνιδιασμός του ολέθρου να είναι ακαριαίος. Και σ' αυτό το χρόνο είναι πολλοί περισσότεροι εκείνοι που συμβάλλουν στην επώασή τους από τους εκτελεστές, ήτοι τους «μικρούς τροχούς» της ιστορίας, που αναλαμβάνουν το φρικώδες έργο του γεγονότος. Από τον σχεδόν κανόνα αυτό δεν εξαιρέθηκε και η σφαγή των Καλαβρύτων. Γυρνώντας προς τα πίσω, συνεπώς, και με αφορμή την επέτειο, δεν θα επεκταθώ στο «πώς έγινε το γεγονός» προκειμένου να μου δοθεί χρόνος να προσεγγίσω, έστω και βραχύλογα, τις καταγωγικές ρίζες του ανοσιουργήματος.

Η Σφαγή των Καλαβρύτων (ή και το Ολοκαύτωμα των Καλαβρύτων) αναφέρεται στην εκτέλεση του ανδρικού πληθυσμού και την ολική καταστροφή της κωμόπολης των Καλαβρύτων στην Ελλάδα, από στρατιώτες της γερμανικής 117ης Μεραρχίας Καταδρομών, κατά τη διάρκεια της Κατοχής, στις 13 Δεκεμβρίου του 1943.

Να υπενθυμίσουμε εδώ παρενθετικά ότι για πρώτη φορά στην Ιστορία του ανθρώπινου γένους, ήταν οι αρχαίοι Έλληνες που καθιέρωσαν δυο θεότητες, την **Υβρι** και τη **Νέμεση**. Η πρώτη αφορούσε στο ξεπέραςμα του **μέτρου**. Ο άνθρωπος, δεν μπορεί να ξεπερνά τους καθολικά αποδεκτούς κανόνες, δηλαδή, το ανθρώπινο μέτρο, διαφορετικά διαταράσσει την κοινωνική ισορροπία την οποία προστατεύουν οι θεοί και άρα διαπράττει **Υβριν** εναντίον τους. Για τούτο οι θεοί επεμβαίνουν. Καλούν τη **Νέμεση** και τιμωρούν την **Υβριν**. Και επαναποκαθιστούν την κοινωνική ισορροπία. Και διευθετούν την ανθρώπινη συνύπαρξη. Ολόκληρο το μετέπειτα παγκόσμιο **δίκαιο**, μέχρι το σημερινό, στηρίζεται στις θεμελιώδεις αυτές «θεότητες». Που σημαίνει ότι τις αρχές της **Υβρεως** και της **Νέμεσης** τις σεβάστηκαν και τις σέβονται όλοι οι λαοί και όλοι οι αιώνες.

Τον παγκόσμιο αυτό κανόνα τον παρέβησαν οι NAZI τη μοιραία εκείνη μέρα. Κανένας από τους υπευθύνους των εγκλημάτων αυτών δεν λογοδότησε στη δικαιοσύνη, ενώ μέχρι και σήμερα ακόμα δεν έχει καταβληθεί καμιά απολύτως αποζημίωση από τη Γερμανία. Η «επίσημη» Ιστορία «ικανοποιημένη» γύρισε σελίδα, ενώ το γερμανικό δίκαιο, όμοια με τον καβαφικό Νέρωνα, «αυτό-αθωώθηκε» **«ασυνείδητο, ήσυχο κι ευτυχές»**. Η σφαγή των Καλαβρύτων αποτελεί την πιο βαριά περίπτωση εγκλήματος πολέμου στην Ελλάδα, κατά την κατοχική περίοδο.

Ένας ακόμη λόγος για τον οποίο η έλλειψη μνήμης σημαίνει παστερίωση του παρόντος, αλλά και του μέλλοντος. Το καθήκον μας, συνεπώς, στον ανεμοστρόβιλο που διανύουμε είναι να διασώζουμε το ουσιώδες του χτες. Και ποιο είναι το ουσιώδες, είναι προφανές: Η δημοκρατία είναι το μόνο πολίτευμα που σέβεται το δικαίωμα στη ζωή. Και

το δικαίωμα στην ελευθερία. Σεβόμενη δε το δικαίωμα της ελευθερίας σε όλους, σέβεται ακόμη και εκείνους που την αμφισβητούν. Αυτή είναι η δύναμή της. Αλλά αυτή είναι και η αδυναμία της. Αυτή είναι και η Κερκόπορτά της. Και από αυτή πέρασε κι ανέβηκε στον εξώστη της απόλυτης εξουσίας ο Χίτλερ. Και άνοιξε την αυλαία της φρίκης. Στον απόηχο της οποίας μαρτύρησαν και τα Καλάβρυτα.

Είναι συνεπώς χρήσιμο και δίκαιο, παράλληλα με την απάνθρωπη και βάρβαρη εικόνα της σφαγής, να διευρύνουμε τη ματιά μας, και μέσα από μια ευρυγώνια οπτική να δούμε τη μεγάλη εικόνα αυτής της πρωτόγνωρης βαρβαρότητας. Και ασφαλώς πρώτα να δούμε την εικόνα των «μικρών τροχών» της ιστορίας. Τις μαριονέτες εκείνες που με γυάλινα μάτια εκτελούσαν μια επιταγή σταλμένη από τον πυρήνα της κόλασης. Δεν ήταν παρά ένα εκτελεστικό όργανο, ένα πλήκτρο πιάνου, που εφήρμοζε με αξιοζήλευτη ακρίβεια εντολές. Κι ύστερα από πολλά χρόνια, άλλωστε αμέριμοι και «αθώοι» ... «δεν θυμόταν τίποτα». Απλώς έκαναν το «καθήκον» τους.

Τη μοιραία εκείνη μέρα του '43, όμως, εκτός από τους μικρούς τροχούς της ιστορίας, πρέπει να δούμε και όλους εκείνους, τους πολύ περισσότερους, που ενώ αμέριμοι μοιράζονταν προφανώς το ψωμί μιας ανύπαρκτης «αθωότητας», με πράξεις ή και με παραλήψεις επώαζαν το αυγό του φιδιού. Η μοίρα των Καλαβρύτων, αλλά και του Κομμένου, των Λυγκιάδων και πολλών άλλων, και μαζί σχεδόν ολόκληρου του πλανήτη, δεν γράφτηκε την 13^η Δεκεμβρίου του 1943. Γράφτηκε τουλάχιστον 10 χρόνια γρηγορότερα. Και γράφτηκε με τη συνυπογραφή και τη συνυπευθυνότητα εκατομμυρίων πολιτών. Γράφτηκε στις τελευταίες εκλογές που έγιναν στη Γερμανία τις 5 Μαρτίου το 1933 στις οποίες ο Χίτλερ έλαβε ποσοστό 43,9%. Και ανακηρύσσεται απόλυτος δικτάτωρ.

Η πόρτα της αβύσσου τη μέρα αυτή είχε ανοίξει. Οι δαίμονες ήταν ήδη στη σκηνή και η πορεία προς την παγκόσμια καταστροφή άρχιζε τον ίδιο μήνα. Πώς έγινε και η δημοκρατία, ύστερα από την ταραχώδη 10/ετία του 20 έφτασε να παραδώσει τον εαυτό της στον σφαγιαστή της; Πώς έγινε και ένας λαός έφτασε **«να τοποθετεί τόσο τυχάρπαστες ασημαντότητες σε ένα βάθρο τέτοιου μεγαλείου»**, για να θυμηθούμε τον Thomas Mann; Και ένας λαός με προγόνους έναν Γκαίτε, έναν Μπετόβεν, παραδόθηκε στην πιο διεφθαρμένη μεγαλοφουία του πολιτικού μάρκετιγκ του 20^{ου} αι., το Γιόζεφ Γκέμπελς, που εισήγαγε την πολιτική θρησκεία ενός νέου μεσσιανισμού, και «πούλησε» τον Χίτλερ στον γερμανικό λαό σαν τον θαυμαστό γιο του Μεσσία;

Τα γεγονότα που προηγήθηκαν και έφεραν στην επιφάνεια τη μοιραία μέρα των Καλαβρύτων σχηματίζουν μακρόχρονη αιτιακή αλυσίδα, που κατέστησε εφικτή την

επώαση του αυγού του φιδιού. Δεν αρκεί συνεπώς μόνον η φρικώδης φαντασία των λεγόμενων πρωταιτίων. Ακόμη και εκείνη του παρανοϊκού δικτάτορα. Ο οποίος στο υδαρές πολιτικό κλίμα που δημιούργησαν η συνθήκη των Βερσαλλιών καθώς και η καχεκτική δημοκρατία της Βαϊμάρης που την ακολούθησε, αναζήτησε ένα διευρυμένο ακροατήριο στο σύνολο των γερμανόφωνων λαών. Και απευθύνθηκε όχι μόνο σε όλο το λαό της Νέας Γερμανίας, αλλά και σε όλους τους γερμανόφωνους λαούς της Ευρώπης. Με την υπόσχεση μάλιστα της οικονομικής «ανόρθωσης» όλων και την **αποφυγή των επανορθώσεων** προς τους νικητές, διεύρυνε σχεδόν απεριόριστα την περίμετρο ενός άλλου «**εμείς**» όπου χωρούσαν **π ο λ λ ο ί πικραμένοι**. Και εν ονόματι της δήθεν «**καθαρότητας του αίματος**», διχοτόμησε το ακροατήριο σε «**καθαρόαιμους**» προς τους οποίους και απηύθυνε το «νικητήριο σάλπισμα» και σε «**μη καθαρόαιμους**» οι οποίοι σταδιακά θα έπαιρναν τη θέση του «**μιιάσματος**» και εν τέλει «**του άσπονδου εχθρού**», που στην περίπτωση της Βαϊμάρης επελέγησαν οι Εβραίοι.

Στο μεταξύ, ο λαός, αγανακτισμένος και με θρυμματισμένη την αυτοπεποίθησή του, αναζητούσε εναγώνια τους **υπεύθυνους**, τους **υπαίτιους** και βέβαια τον **Μεσσία**. Τον οποίο, και μόνον επειδή ο **ίδιος** επιλέγει να τον θέλει, τον **κατασκευάζει** κιόλας. Και καθώς η δημαγωγία τον διακοσμεί με ψευδοείδωλα από το παρελθόν ή και με φωτοστέφανα του παρόντος, ο λαός μεθυσμένος επέλεξε να είναι **ελεύθερος να υπακούει μόνο** στη μοναδική και αναμφισβήτητη πια αλήθεια του αρχηγού, του Φύρερ. Στην «**επιτυχία**» αυτή του παρανοϊκού δικτάτορα συνέβαλλαν με πράξεις ή και με παραλήψεις **πολλοί άλλοι**. Και έτσι άνοιξε η κερκόπορτα από την οποία πέρασε και η κόλαση των Καλαβρύτων.

Και κλείνουμε:

Το ποιοι ήταν οι άλλοι είναι πασιφανές: Τι έκανε, για παράδειγμα, ο γερμανικός λαός; Εφησύχαζε στην οικονομική ανάπτυξη κι έκλεινε τα μάτια στα χρήματα που έσταζαν αίμα και μύριζαν θάνατο. Τι έκανε η γηραιά Ευρώπη; Παρακολουθούσε αμήχανη τον πολλαπλασιασμό μιας δύναμης το υπομόχλιο της οποίας το διαχειρίζονταν ένας παρανοϊκός δικτάτορας. Με την αόριστη ελπίδα ότι το κακό είναι αλλού. Στο μεταξύ η ραγδαία επέλαση της ναζιστικής θηριωδίας, τα τρία πρώτα τουλάχιστον χρόνια, κατακύρωνε ως αδιαμφισβήτητο το θρίαμβο της δύναμης. Μπροστά στην οποία κάθε ανθρωπιστική ευαισθησία είχε σχεδόν ναρκωθεί. Ενώ η φρίκη απλώνονταν σε όλη την Ευρώπη. Με τη συμμετοχή πολλών και με την ανοχή και τη σιωπή πολύ περισσότερων. Κανένα μεγάλο γεγονός δεν ανήκει στον ένα. Η ευθύνη και η ενοχή μοιράζονται σε πολλούς

Ακόμα και στους εκκωφαντικά σιωπούντες.

Σήμερα στο μεγαλύτερο μέρος του κόσμου η οργάνωση των κοινωνιών τείνει προς μια δημοκρατία που εκ των πραγμάτων οφείλει να είναι σύνθεση των ομοιοτήτων, αλλά και των διαφορών. Και που, αν θέλει να είναι αποτελεσματική, βιώσιμη και ηθικά επικυρωμένη, οφείλει να προστατεύει ισόρροπα και ισότροπα τόσο τις δημόσια αναγνωρισμένες ομοιότητες, όσο επίσης, και τις δημόσια αναγνωρισμένες διαφορές. Κυρίως όμως οφείλει με τη συμβολή, αλλά και τη διαρκή ευθύνη όλων να θωρακίζεται με θεσμούς τέτοιους που να αποκλείεται εκ των πραγμάτων στο μέλλον ο ένας ή οι λίγοι να μπορούν να κάνουν ό,τι θέλουν σε βάρος των πολλών.

Για να εμποδίσουμε μια υποτροπή της βαρβαρότητας στο μέλλον, ένας δρόμος υπάρχει: Μια νέα παιδεία που θα αποσκοπεί στο να καταστήσει το άτομο αυτόνομο, αυτοπροσδιορισίμο, επαναστοχαζόμενο πάνω στις αρχές που κάνουν τον άνθρωπο να είναι άνθρωπος. Οι καταγγελτικές εκδηλώσεις, τα καταγγελτικά βιβλία και όλη η παγκόσμια ιαχή «π ο τ έ π ι α » όσο και αν έχουν κάποιο νόημα, δεν αρκούν. Εκείνο που θα συνεισέφερε την ελπίδα για μια αποτροπή της βαρβαρότητας θα ήταν η παιδεία.

Μια παιδεία όμως που θα προκύπτει όχι μόνο από τα σχολεία, αλλά από το σύνολο της κοινωνίας. Από όλους μας. Μια παιδεία που θα έχει ως βασική αρχή όχι την ύπαρξη, αλλά τη συνύπαρξη, όχι την επικράτηση, αλλά τη συναίνεση. Μια παιδεία που θα καθιστούσε το άτομο υπεύθυνο για τη συνύπαρξη με τους συνανθρώπους του. Που σημαίνει να μπορεί να αντιστέκεται και να μη γίνεται εργαλείο στα χέρια μισαλλόδοξων σωτήρων. Και τούτο γιατί, σύμφωνα και με τον πλέον αρμόδιο κλασικό λόγο, του Αριστοτέλη: διαφθείρονται ευκολότερα οι λίγοι από τους πολλούς και σε σχέση με τα χρήματα και τις χάρες. Ή ο αντίστοιχος του Πλουτάρχου: Όποιος έχει τη δυνατότητα να κάνει ό,τι θέλει ο μέγιστος κίνδυνος είναι να κάνει αυτά που δεν πρέπει. Αυτή, άλλωστε, είναι και η μεγάλη συνεισφορά της ιστορίας. Και ασφαλώς και της εν διαρκεί εγρηγόρσει μνήμης μας. Και αυτή είναι και η συνεισφορά των επετείων.

Σε κάθε αντίθετη περίπτωση, κατά τον Καστοριάδη, που οι πολίτες αποφασίζουν να είναι πρόβατα, τότε ο τσοπάνης, πάντα θα υπάρχει. Μόνο που στη συνέχεια θα караδοκούν και οι λύκοι.

Και η θηριωδία των Καλαβρύτων δεν θα είναι πίσω μας.

Θ α ε ί ν α ι μ π ρ ο σ τ ά μ α ς .

Ευχαριστώ πολύ